

ItK

2-3

Irodalomtörténeti Közlemények

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA 1969

A TARTALOMBÓL

Szauer József: A XVIII. századi magyar irodalom és a felvilágosodás kutatásának feladatai

Jelenits István: A latin nyelvű epigramma tizennyolcadik századbeli piaristák költői gyakorlatában

Bíró Ferenc: Érzékenység, természet, gondviselés (Bessenyei György indulása, I.)

Mezei Márta: Dal-költészetünk a felvilágosodás korában

Műelemzések

Conradi Norbert: Sic est, conscripci versus...

Faludi Ferenc és a Forgandó szerencse stílustörténeti helye

Kazinczy „A tanítvány”-a

Batsányi János: A franciaországi változásokra

Dayka Gábor: A rettenetes éjszaka

Fazekas Mihály: Mint mikor a nap

Csokonai: A magánossághoz

Berzsenyi Dániel: A közelítő tél

A XVIII. század külföldi szakirodalmáról

Adattár

Részletek **HORVÁTH JÁNOS** „A magyar irodalom fejlődéstörténete” című kiadatlan művéből

Szemle

IRODALOMTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

1969. LXXIII. évfolyam 2—3. szám

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

Barta János
Czine Mihály
Király István
Klanczay Tibor
Komlovszki Tibor
Németh G. Béla
Szauder József
Tolnai Gábor
Varga József

Bevezető (<i>A szerkesztő</i>)	129
<i>Szauder József</i> : A XVIII. századi magyar irodalom és a felvilágosodás kutatásának feladatai	131
<i>Baróti Dezső, Kosáry Domokos, Hopp Lajos, Sziklay László, Némethi Lajos, Gyenis Vilmos, Vörös Károly, Szathmári István, R. Várkonyi Ágnes, Barta János</i> hozzászólása	156
<i>Szauder József</i> zárszava	174
<i>Jelenits István</i> : A latin nyelvű epigramma tizenhatalmadik századbéli piaristák költői gyakorlatában	176
<i>Biró Ferenc</i> : Érzékenység, természet, gondviselés (Bessenyei György indulása, I.)	199
<i>Mezei Márta</i> : Dal-költészetünk a felvilágosodás korában	220

Műelemzések

Jelenits István: Conradi Norbert: Sic est, conscripsi versus... 243 — *Pór Péter*: Faludi Ferenc és a Forgandó szerencse stílustörténeti helye. 246 — *Csetri Lajos*: Kazinczy „A tanítvány”-a. 258 — *Mezei Márta*: Batsányi János: A franciaországi változásokra. 265 — *Kabdebó Lóránt*: Dayka Gábor: A rettenetes éjszaka. 269 — *Görömbei András*: Fazekas Mihály: Mint mikor a nap. 274 — *Szegegy-Maszák Mihály*: Csokonai: A magánossághoz. 281 — *Zubreczky György*: Berzsenyi Dániel: A közelítő tél. 290

A XVIII. század külföldi szakirodalmáról

<i>Padányi Klára</i> : A XVIII. század és a felvilágosodás francia irodalma az újabb francia irodalomtörténetírás tükrében	296
<i>Szegegy-Maszák Mihály</i> : A XVIII. századi angol irodalom a kutatás tükrében	315
<i>Sárközy Péter</i> : A XVIII. század olasz irodalma az újabb olasz irodalomtörténetírás tükrében	331
<i>Szöke György—T. Halász Mária</i> : A XVIII. század orosz irodalma az újabb szovjet irodalomtörténeti kutatások tükrében	342

Adattár

Horváth János: A magyar irodalom fejlődéstörténete (Részletek.) (Közli: *Korompay János*) 349 — *Borzsák István*: Sárvári Pál levelezéséből. 368

Szemle

Eduard Winter: Frühaufklärung (<i>Vajda György Mihály</i>)	374
Volgin, Vjacseszlav Petrovics: A társadalmi eszme fejlődése Franciaországban a XVIII. században (<i>Kovács Győző</i>)	376
Lucien Goldmann: L'illuminismo e la società moderna (<i>Szauder József</i>)	378
Vajda György Mihály: Állandóság a változásban (<i>H. Lukács Borbála</i>)	384
Baróti Dezső: Felvilágosodás és klasszicizmus (<i>Szauder József</i>)	385
Kabdebó Lóránt: Dayka Gábor költői pályája (<i>Szörényi László</i>)	389

SZERKESZTIK

Németh G. Béla
Szauder József
felelős szerkesztő

SZERKESZTŐSÉG

Komlovszki Tibor
titkár
V. Kovács Sándor
Tarnai Andor

Budapest XI., Ménesi út 11—13.

Az ItK e különszáma az Irodalomtudományi Intézet XVIII. századi magyar irodalomtörténeti programjának végrehajtásában vállal részt. E méltatlanul elhanyagolt korszak kutatása eredményeinek áttekintésével és kritikájával, az elvégzendő feladatok felmérésével, de leginkább az új módszerű és többoldalú kutatómunka — talán egyenetlen értékű, de mindenképp továbbmutató, utat nyitó — friss produktumainak közreadásával azonban mozgósítani is kíván. A tükörben, melyet az olvasó elé tart, meglátni, mily aktuális ma e korszak — a XVIII. század és a felvilágosodás — eszmei problematikája és esztétikuma; az is kiderülhet belőle, mennyire él még a XVIII. század mai kutatóinak gondolkozásában, inspirálja-e az értelmezésre, értékelésre is törekvő szakembereket; röviden: össze tud-e találkozni a mai érdeklődés a furcsamód jobbra csak Magyarországon régeinek vélt (- elavultnak vélt) felvilágosodott eszmeiséggel, nyelvkérdéssel, esztétikummal?

Ez a szám szerkesztői felkérések, rendelésünk alapján jött létre. Fialat — néha *alle prime armi* — kutatók közreműködésére is számítottunk, s ebben nem csalódtunk: a szám anyagának csaknem a felét fiatal munkatársak figyelemre méltó munkája alkotja. Úgy tetszik, a magyar felvilágosodás gondolatvilága és költészeti öröksége nemcsak Németh László vagy Weöres Sándor gondolkozásában és költészetében él oly mélyen még ma is (ahogy *A két Bolyaitól* a *Merülő Saturnus*-ig tapasztalható), hanem komolyan érdekli a fiatal, újabb módszerekkel kísérletező irodalomtörténész kutatókat is.

E különszám némileg eltér a folyóiratunk eddigi kompozíciójától is. A tervtanulmány és vitájának szövege után három nagyobb tanulmány sorakozik, a XVIII. század latin és magyar nyelvű irodalmának ideológiai és műfaj történeti, eddig kevésbé érintett kérdéseiről. Utánuk verselemző tanulmányok következnek. Az impresszionisztikus, elvileg-módszertanilag bizonytalan lábón álló érzelmes, „beleérező” vagy az akár hagyományosan, akár divatosan fennálló, de igen egyoldalú elemzéstípusok helyett a történelmi és az esztétikai, nyelvi és formai elemzés kölcsönösségében kerestük azt az eljárást, mely a műalkotás zártságának vagy összehasonlító eszme- és műfaj történeti kérdéseinek éppúgy eleget tehet, mint a hazai kontextusban végbemenő nyelvi és gondolati genezisének. E rovatot folyóiratunk állandósítani kívánja. Hasonlóképp újszerű — és a nemzeti irodalomtörténet folyóiratától idegenebbnek tetsző — a külföldi XVIII. századi irodalmi kutatásokról szóló beszámolók sora. Célszerűtlen nemzetközi — de minket is közelről érdeklő — eszmei és stílusirányzatokról (barokk, rokokó, klasszicizmus, felvilágosodás, népiesség, romantika) nemzeti határok közt, csak hazai anyagon vitatkozni vagy ennek alapján foglalni állást. Eddig sem történt ez így. De ha követi is a szakember a külföldi szakirodalmat, nem követheti azt egyenlő mértékben, és még kevésbé vállalkozhat arra, hogy az olvasottakat a nagyobb egészhez viszonyítsa, ahhoz képest rostálja is. Nem zárkozhatunk el az ilyen természetű időnként kritikai információtól — a magyar irodalomtörténet kutatói nem is kaphatják meg ezt olyan szervezetektől vagy folyóiratoktól, amelyek a modern filológiai kutatásnak vagy a mai irodalomelméleti irányok ismertetésének fontos feladatát teljesítik. E beszámolóinkban most még az anyagba rejtetten, félénken szólal meg a kritika. Ez a kritikai-informá-

ciós műfaj — amelyet külföldön évtizedek óta rendszeresen művelnek — nálunk (kevés kivételt ismerünk) elsorvadt. Ideje életre keltetnünk és életben tartanunk. Ha a valóban szakszerűen művelt magyar irodalomtörténész el akar jutni odáig, hogy ne csak mint — másodlagos — anglista, italianista, hispanista stb. vegyen részt a nemzetközi eszmecsereben, hanem mint a magyar irodalomtörténet univerzális szempontú művelője, nem zárkozhatik el a széles körű kritikai információ tanulságainak felhasználásától.

Adattárunkban publikáljuk Horváth János kiadatlan és értékes, a XVIII. századra vonatkozó írásait. Az ő (részben még kiadatlan) hagyatéka nagyobb annál, mint amekkorának hiszik; kritikája pedig éppen csak elkezdődött. Az ő XVIII. század-képe körüli vitánkat azonban nem folytathatjuk anélkül, hogy mindannak legjavát, ami tőle e vonatkozásban ismeretlen, közre ne adnók. Nagy — főleg egyes írók értékelésére vonatkozó — érdemei mellett kiderül majd, hogy a XVIII. század egészének, kivált a klasszicizmusnak megítélésében oly XIX — XX. századi mércét alkalmazott, amelyet sem tőle, sem mástól nem tudunk elfogadni.

Kritikai rovatunkban is a nemzetközi visszhangot verő, gondolatközlést elősegítő megnyilatkozásokra ügyeltünk elsősorban. Nem jutott tehát több terünk másféle, pl. értékes hazai szakirodalom ismertetésére (Heller Ágnes kitűnő Rousseau-tanulmányaira, Dümmerth Dezső eszme- és esztétikatörténeti dolgozataira, a *Kölcsey kiadatlan írásai* c. forráskiadványra gondolunk elsősorban), erre azonban vissza fogunk térni.

Nem vethetjük össze e különszámot a *Revue d'Histoire Littéraire de la France*-nak Dix-Huitième Siècle című, 1968. május — augusztusi különszámával (3 — 4. sz.). Főleg azért nem, mert ennek tanulmányai közül a legrangosabbat az amerikai Lester G. Crocker írta, és mert az ottani harminchárom *Comptes Rendus*-ból tizennyolc angol, olasz és német kutatóknak a francia felvilágosodás tárgyában írt magvas kiadványairól szól (kényelmesen, 1964-ben, 1965-ben megjelenteket is most bírálva). Az már jellegzetesebb szempont az összehasonlításhoz, hogy míg a francia különszám egyik rovata a regényírók műveit, a regényírás viszontagságait elemzi, a mi különszámunk megfelelő rovata a magyar — líráról szól. Lehetne folytatni ezt az akaratlan összehasonlítást, nem is ütné ki mindig az erősen anyaggyűjtő, forráskutató, pozitívista filológiai francia kiadvány javára. Egyet kell azonban érteni Jean Fabre szép beköszöntőjével — *Présence des Lumières* — : „les ‚sciences humaines‘ . . . nous ramènent toujours au XVIIIe siècle”. Úgy hisszük, hogy mindenekelőtt, irodalmunknak — nem csak egyes géniuszainknak — az európai folyamatokkal, irányzatokkal való rokonsága mellett az ItK e száma — melyet évenként egy, a líra, kritika, a romantika és népiesség stb. kérdéseiről szóló különszám fog követni — a nemzeti irodalom mélyebb megértését elősegítve tesz hitet és bizonyosságot.

A szerkesztő